

Dlouhé váhání mezinárodního společenství na Západní Sahaře

Pavlna Springerová

Historický vývoj Španělské/Západní Sahary¹

V roce 1884 započala španělská kolonizace Sahary. Španělé vytvořili kolonii s názvem Río de Oro a její území postupně rozšiřovali na další oblasti. O padesát let později, v roce 1934, došlo k založení Španělské Sahary (spojení Río de Oro a Saguia el Hamra). Španělsko, tak jako ostatní mocnosti spravující kolonizovaná a cizí území, bylo v 60. letech 20. století mezinárodním společenstvím kritizováno za svou politiku vůči koloniím. Přestože dekolonizační tlaky postupně narůstaly, Madrid vytrvale odmítal dekolonizační proces. Španělsko v roce 1960 např. hlasovalo proti rezoluci 1514 Valného shromáždění (Deklarace o poskytnutí nezávislosti koloniálním územím a národům) a zdrželo se hlasování při projednávání další významné rezoluce 1541 Valného shromáždění (Rezoluce definující tři způsoby sebeurčení).²

Otázka tehdejší Španělské Sahary byla projednávána ve Zvláštním výboru pro dekolonizaci³ od září 1963 a na plenárním zasedání Valného shromáždění od prosince téhož roku. První rezoluci požadující na Španělsku implementaci práva Saharawinců na sebeurčení přijal Zvláštní výbor pro dekolonizaci 16. října 1964. Valné shromáždění obdobnou rezoluci přijalo o rok později. Pozice Madridu vůči opakovaným výzvám k provedení referenda na Sahaře byla odmítavá s odůvodněním, že území provincií⁴ metropolitního Španělska nejsou předmětem práva na sebeurčení. Až po deseti letech nátlaku madridská vláda přislíbila uskutečnění plebiscitu, ve kterém se Saharawinci měli svobodně vyjádřit ke své budoucnosti.⁵ Referendum bylo naplánováno na první polovinu roku 1975. Samotní Saharawinci nezůstali nečinní a v květnu 1973

¹ Vývoj konfliktu je podrobně popsán v článku (Springerová 2005).

² Obě rezoluce jsou dostupné na <http://www.un.org/documents/ga/res/15/ares15.htm> (21. 7. 2006).

³ V originále zní úplný název tohoto výboru Valného shromáždění *Special Committee on the Situation with Regard to the Implementation of the Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples*, ve zkrácené verzi se také používá název *Special Committee of 24 on Decolonization*.

⁴ V roce 1961 Španělsko změnilo statut Západní Sahary z „kolonie“ na španělskou „provincii“ s hlavním městem El Aaiún.

⁵ V tomto prvním pokusu o referendum mělo být navrženo těchto pět otázek: 1. Přejete si, aby Sahara zůstala pod španělskou správou? 2. Přejete si, aby Sahara získala autonomní statut a pokračovala pod španělskou správou? 3. Přejete si nezávislou Saharu? 4. Přejete si vytvoření unie mezi Saharou a Marokem? 5. Přejete si vytvoření unie Sahary s Mauretánií? (Bárbulo 2002: 227).

založili Lidovou frontu osvobození Saguia el Hamra a Río de Oro, tzv. Frontu Polisario (podrobněji viz Ruiz Miguel 1995: 121-22).

Španělské državy v severní Africe⁶ však byly dlouhodobým cílem marocké politiky. V 60. letech 20. století se OSN zabývala problematikou dvou území, o něž mělo Maroko eminentní zájem, jednalo se o Saharu a Ifni.⁷ Marocké království na půdě OSN usilovalo o to, aby byly obě oblasti posuzovány shodně jako území, na něž má Maroko historické, a tudíž i teritoriální právo. To se však nestalo a OSN zaujala k oběma případům zcela odlišné stanovisko. Zatímco nárok na dekolonizaci Ifni byl Maroku uznán, Západní Sahara byla považována za území, které neovlivňovalo teritoriální integritu žádného z okolních států a jehož dekolonizace vyžadovala referendum o sebeurčení obyvatelstva.

Alavitská monarchie si území Sahary nárokovala z několika důvodů. Výraznou roli hrály přírodní zdroje. Západní Sahara je největším vývozcem a třetím největším producentem fosfátů na světě a nacházejí se zde i ložiska ropy. Kromě toho jsou její pobřežní vody velmi bohaté na ryby. Dalším a zřejmě podstatnějším faktorem byla vnitřní situace Maroka. V polovině 70. let se marocká monarchie potýkala s hlubokou sociální a ekonomickou krizí. Král Hassan II. potřeboval k uklidnění rozkolísané společnosti výraznější úspěch, například v podobě územní expanze. Marocký expanzionismus byl založen na ideji Velkého Maroka, kterou zformuloval v polovině 50. let předseda marocké nacionalistické strany Allal El Fassi. Velké Maroko mělo zahrnovat všechny bývalé španělské državy v severní Africe (Ifni, Villa Bens, Španělská Sahara, Ceuta a Melilla), celou Mauretánii, část Alžírsko a Malí. Ideologii Velkého Maroka přijal Hassan II. za oficiální doktrínu Maroka ve svém projevu 20. srpna 1961.

Maroko bylo rozhodnuto za každou cenu zabránit konání referenda, jehož výsledek by byl bezpochyby pro království nepříznivý. Otázka Západní Sahary byla dokonce na popud Hassana II. postoupena Mezinárodnímu soudnímu tribunálu v Haagu. Tímto krokem chtělo Maroko získat čas, spojence⁸ a odložit připravované lidové hlasování. Současně s projednáváním případu v Haagu vyslala OSN na Západní Saharu svou pozorovatelskou misi.

⁶ Zejména se jednalo o Ifni, Villa Bens, Španělskou Saharu, Ceutu a Melillu.

⁷ Ifni je území o rozloze 1 500 km², nacházející se na jihozápadním cípu Maroka. V roce 1860 Maroko postoupilo Ifni Španělsku, které však získalo faktickou moc v této oblasti až v roce 1934. Sídí Ifni se poté stalo hlavním městem celé Španělské Sahary. V roce 1957 proběhly ozbrojené střety na tomto území mezi španělskými a marockými jednotkami a o dvanáct let později Španělsko Ifni navrátilo Maroku.

⁸ Hassan II. získal příslibem teritoriálního podílu na svoji stranu slabou Mauretánii, a to i přesto, že Mauretánie je historicky a kulturně nejvíce spojena se saharským lidem. Hassan II. si zajistil také podporu ze strany USA a Francie.

V polovině října 1975 byla veřejnost seznámena se závěry Mezinárodního soudního tribunálu, který definoval několik fundamentálních principů. V prvé řadě soud negoval jakoukoliv možnost územní svrchovanosti Maroka nad Saharou, přestože uznal existenci jistých historických pout mezi marockými náčelníky a některými nomádskými kmeny žijícími na teritoriu Západní Sahary. Druhou vyřčenou zásadou bylo právo Saharawinců na sebeurčení potvrzené prostřednictvím referenda, kterého se smí zúčastnit pouze původní obyvatelé teritoria.⁹ Téměř ve stejnou dobu byla vydána zpráva pozorovatelské mise OSN konstatující, že „*po své návštěvě v teritoriu došla [mise] k závěru, že většina obyvatelstva Španělské Sahary se staví jasně za nezávislost*“ (Ruiz Miguel 1995: 126).

Anexe Západní Sahary

Po zveřejnění posudku haagského tribunálu provedl Hassan II. bezprecedentní invazi – tzv. Zelený pochod – na Západní Saharu. Počátkem listopadu 1975 bylo v marocké Tarfaye nashromážděno zhruba 350 tisíc Maročanů, kteří v následujících dnech přešli hranice a postupně se rozprostřeli po území Západní Sahary. Jako odpověď na tuto agresi přijala Rada bezpečnosti OSN rezoluce 379 a 380, které požadovaly okamžité a bezpodmínečné stažení Maroka ze Západní Sahary.

Dne 14. listopadu 1975 podepsalo Maroko, Mauretánie a Španělsko Madridskou smlouvu, ve které se Španělsko zavázalo ke spolusdílení administrativy Západní Sahary s Mauretánií a Marokem. Do konce února 1976 pak měla madridská vláda definitivně ukončit svoji koloniální přítomnost na Sahaře. Madridskou smlouvou Španělsko porušilo rezoluce 377, 379 a 380 Rady bezpečnosti OSN, které nařizovaly provedení lidového hlasování o budoucím statutu Sahary. Tato smlouva měla Madridu na oplátku poskytnout určité obchodní výhody.¹⁰ Kromě ekonomických záležitostí bylo Španělsko motivo-

⁹ Podrobné znění výsledku Haagského mezinárodního soudu viz International Court of Justice 1975. *Western Sahara: Advisory Opinion of 16 October 1975*, k vyhledání na <http://www.icj-cij.org/icjwww/idecisions/isummaries/isasummary751016.htm> (21. 8. 2006).

¹⁰ Maroko i Mauretánie se zavázaly k udělení důležitých rybařských koncesí ve velmi bohatých saharských vodách. Maroko se zavázalo, že poskytne koncese pro 600 španělských rybařských lodí v marockých vodách Atlantiku a pro 200 lodí ve Středomoří na 15 let. Druhou komoditou, se kterou se obchodovalo, byly fosfáty. Španělsko za odměnu se souhlasem o dočasné tripartitní správě a rozdělení Západní Sahary, získalo 35 % společnosti Fosbucaaa. Pikantností bylo to, že ministr Álvarez Miranda, podepisující Madridské smlouvy za Španělsko, byl viceprezidentem společnosti Fosbucaaa do roku 1988. Španělsko však v reálu touto smlouvou příliš nezískalo, neboť těžba fosfátů byla přerušena se začátkem ozbrojeného konfliktu a otázka rybolovných práv se posléze přenesla na úroveň Evropského společenství. Lze konstatovat, že poslední frankistická vláda „prodala“ Saharu bez významnějších kompenzací (Ferrer Lloret 2002: 37-38).

váno také vidinou alespoň dočasného utišení marockých nároků na Ceutu a Melillu. Mezi klíčové pohnutky, které vedly španělské představitele k popření mezinárodního práva, patřilo i přesvědčení o nemožnosti vytvoření samostatné a zároveň prošpanělsky orientované Západní Sahary.

Madridská smlouva je z hlediska mezinárodního práva velmi sporná, a to nejen proto, že odporuje rezolucím Rady bezpečnosti. Mezi další prohřešek patří např. porušení článku 73 Charty OSN, který nedovoluje správní mocnosti jednostranně se zříci spravovaného teritoria, či převést ho do správy jiného státu (Ruiz Miguel 2001). Marocký pokus o legalizaci anexe Sahary skrze Madridskou smlouvu byl neúspěšný i z toho důvodu, že otázka Západní Sahary se i nadále projednávala na půdě OSN ve Zvláštním výboru pro dekolonizaci, čímž bylo opakovaně negováno právo Maroka na saharské teritorium.

Fronta Polisario odmítla nečinně přihlížet stávající situaci a 27. února 1976 založila Saharawinskou arabskou demokratickou republiku (SADR). Působení vlády SADR však bylo od počátku kvůli marocké okupaci teritoriálně velmi omezené. Různé zdroje udávají, že Maroko v současnosti kontroluje mezi 60-80 % saharského území (viz mapa níže). Vláda SADR působí zejména z alžírského exilu a z oblastí východně od obranných pouštních zdí, tzv. *bermů*.¹¹

Koncem října 1975 byla zahájena válka mezi hnutím Polisario na jedné straně a Marokem a Mauretánií na straně druhé. Zatímco s Mauretánií podepsalo Polisario příměří již v roce 1979,¹² válka s Marokem pokračovala až do září 1991, kdy vstoupilo v platnost příměří. V průběhu konfliktu došlo k zásadní změně v proměně skladby obyvatelstva Západní Sahary. Z okupovaných území odešla drtivá většina původní populace a v současné době tvoří Saharawinci pouze zhruba 20 % obyvatelstva žijícího na Západní Sahaře. Ostatní Saharawinci žijí v utečeneckých táborech v sousedním Alžírsku (zhruba 165 tisíc jich žije poblíž alžírského Tindufu) a v Mauretánii.

Mírový plán a jeho obtížná aplikace

V roce 1991 přijalo Polisario a marocká vláda Mírový plán navržený Organizací africké jednoty a převzatý OSN. Tento plán byl ve druhé polovině 90. let rozšířen o další dvě dohody, Houstonské smlouvy v roce 1997 a dohody z roku 1999. Předpokladem úspěšného vyřešení saharského problému bylo podle Mírového plánu splnění tří podmínek. V první řadě mělo být vyhlášeno

¹¹ Se stavbou *bermů* začalo Maroko v roce 1981, dnes dosahují délky přes 2 000 kilometrů a protínají Saharu od severovýchodu k jihozápadu. Technická data k *bermům* lze nalézt na <http://www.spsrasd.info/sps-e270104murhonte.html>.

¹² Poté následovalo mauretánské uznání SADR.

příměří mezi oběma znesvářenými stranami; tato podmínka došla naplnění v roce 1991. Druhým uskutečněným závazkem byla příprava a vyslání mise OSN pro organizaci referenda na Západní Sahaře pod zkratkou MINURSO (*Mission des Nations unies pour l'Organisation d'un Référendum au Sahara Occidental*). Mandát mise MINURSO zahrnoval osm hlavních oblastí: 1) monitorování příměří; 2) ověřování redukce marockých jednotek na saharském teritoriu; 3) dohled nad omezováním počtu vojenských jednotek Maroka a Fronty Polisario v určených oblastech; 4) přijetí opatření ve spolupráci s oběma stranami k zajištění propuštění všech západosaharských politických vězňů a zadržovaných; 5) dohled nad výměnou válečných zajatců; 6) implementace repatriačního programu; 7) identifikace a registrace způsobilých voličů; 8) organizace a zajištění provedení svobodného referenda a vyhlášení jeho výsledků.¹³ Tento plebiscit o sebeurčení Saharawinců byl naplánován na leden 1992.

Mapa Západní Sahary a rozmístění jednotek MINURSO

Zdroj: Department of Peacekeeping Operations, Cartographic Section, UN.

Celá 90. léta 20. století se nesla ve znamení marockých obstrukcí ve snaze zahrnout mezi potenciální voliče co nejvíce marockých kolónů. Důsledkem

¹³ Zdroj: <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/minurso/mandate.html> (21. 7. 2006)

pak bylo neustálé odkládání lidového hlasování. Hlavním kamenem úrazu se ukázala být zejména identifikace voličů pro plánovaný plebiscit.¹⁴ Podle podepsaných smluv měla být voličská základna odvozena od španělského censu provedeného v roce 1974 (čítal 74 tisíc oprávněných voličů),¹⁵ ale Maroko vytrvale usilovalo o inkorporaci 150 tisíců osob jako celku, a tímto znesnadňovalo a prodlužovalo identifikační proces.

V polovině 90. let se identifikační proces a práce MINURSA dostaly do slepé uličky. Na sklonku funkčního období generálního tajemníka OSN Butrise Butrise Ghálího byly v květnu 1996 z rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN zcela pozastaveny práce na identifikaci voličů a došlo k redukci kontingentu MINURSA. To vše hrálo do karet Maroku, kterému bylo sice znemožněno vykonat zmanipulovaný plebiscit pod dohledem OSN, ale na druhou stranu udržení *statu quo* bylo pro alavitské království více než přijatelným řešením.

Nástup Kofi Annana a aktivizace OSN v západosaharské otázce

Až s nástupem Kofi Annana do čela OSN došlo v západosaharské otázce k několika významným změnám. Za prvé byl v roce 1997 jmenován speciálním vyslancem pro otázku Západní Sahary bývalý americký ministr zahraničí James Baker. A za druhé se Kofi Annan v roce 2000, po téměř deseti letech marné implementace Mírových smluv, vyjádřil pro hledání zcela nové možnosti, která měla být založena na západosaharské autonomii v rámci Maroka. Návrhem autonomie byl opuštěn deset let vyjednáváný Mírový plán spojený s ideou plebiscitu a byla otevřena tzv. třetí cesta.

Za přispění Jamese Bakera a díky souhře dalších mezinárodních a marockých vnitropolitických faktorů¹⁶ byly v roce 1997 mezi oběma znesvářenými stranami vyjednány Houstonské smlouvy. Tyto dohody potvrdily, že základem referenda o sebeurčení Saharawinců má být španělský census z roku 1974, doplněný na základě individuálního prozkoumání identifikace o dalších 100 tisíc osob, které marocká strana označila za Saharawince. Hous-

¹⁴ Procesem identifikace voličů se velmi podrobně zabývá Isaiás Barreñada ve svém článku *El Referéndum sobre el Sahara Occidental. El Plan de Arreglo para el Sahra Occidental, un Camino Sembrado de Obstáculos*, b. d., dostupné na <http://www.nodo50.org/cscsa/miscelanea/Sahara-6-01.doc> (25. 7. 2006).

¹⁵ Tato voličská základna měla být rozšířena o ty osoby, které mohly předložit španělské dokumenty dokazující příslušnost osoby k saharскому teritoriu, případně obyvatelé mohli předložit svědectví druhé osoby, tzn. představených jednotlivých kmenů či kmenových frakcí, takzvaných *chiuj* (Barreñada b. d.).

¹⁶ Mezi tyto faktory je třeba zařadit marockou ekonomickou krizi a obtížnou politickou tranzici. Taktéž USA výrazně volaly po stabilizaci maghrebského regionu, která je nemyslitelná bez vyřešení saharského problému. Vnější impulsem byl nástup Kofi Annana do funkce generálního tajemníka OSN.

tonské smlouvy dále stanovily, že po ukončení identifikace voličů začne přechodné období, ve kterém bude marockou správu vykonávat OSN a umožní tak realizaci svobodného plebiscitu. Smlouvy také řešily otázky týkající se repatriace uprchlíků, kodexu chování zneprátených stran v průběhu referenda, propuštění a návratu politických a válečných vězňů.

Datum plánovaného referenda připadlo na 7. prosinec 1998, ovšem ani tento termín nebyl dodržen. Maroko opět cíleně kladlo překážky a uplatňovalo taktiku prodlužování identifikačního procesu. Výsledkem bylo nové kolo jednání a uzavření smlouvy v roce 1999, která doplňovala dvě předcházející mírové dohody z roku 1991 a 1997. V lednu 2000 Identifikační komise OSN zveřejnila provizorní seznam voličů, jenž se jen málo lišil od původního španělského censu z roku 1974. Identifikační komise OSN napočítala na 86 386 oprávněných voličů z celkových 198 469 uchazečů o statut voliče.¹⁷ Poté, co komise odmítla zanést desetitisíce údajných Saharawinců do voličských seznamů, Maroko znovu zcela zablokovalo možnost realizace referenda, které by s jistotou skončilo prohrou království.

Rada bezpečnosti OSN následně prohlásila pozastavení přípravy referenda ohlášeného na červen 2000. OSN ani v této situaci nevyvinula žádný nátlak na Maroko, které bylo vázáno rezolucemi Rady bezpečnosti 658, 690, 735 a 1133, jež nařizovaly plnou spolupráci obou stran při realizaci Mírového plánu. V únoru 2000 bylo úsilí o dekolonizaci Západní Sahary zpochybněno dalším faktorem, když generální tajemník OSN ve své zprávě připustil možnost, že v případě konání referenda a odmítnutí jeho výsledků jednou stranou není možné takový výsledek plebiscitu přijmout ani jeho uznání silově vynutit.¹⁸ K opuštění deset let vyjednávaného Mírového plánu spojeného s ideou plebiscitu a otevření „třetí cesty“ došlo v roce 2000, kdy se po sérii neúspěšných jednání mezi Marokem a Polisariem Kofi Annan vyjádřil, že ani jedna ze stran neprokázala ochotu upustit od postoje „vítěz bere vše“. Podle názoru Annana byla hra s nulovým součtem, nabízející pouze integraci či nezávislost, již vyčerpána. Proto se Kofi Annan a James Baker s podporou USA, Francie a Velké Británie vyjádřili pro hledání nové možnosti, která nebude založena ani na integraci Sahary ani na její nezávislosti. Do hry tedy přibyl nový návrh – autonomie Západní Sahary v rámci Maroka.¹⁹

¹⁷ Viz Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara. Security Council, S/2000/131, 17 February 2000.

¹⁸ Španělský právník Carlos Ruiz Míguel se domnívá, že takové vyjádření je v protikladu s článkem VII Charty OSN, neboť ta dle jeho názoru připouští použití síly v případě potřeby vynucení výsledků lidového hlasování (Ruiz Míguel 2003: 8).

¹⁹ Velmi důležitým faktem bylo, že také Alžírsko v roce 2001 po schůzce svého prezidenta Abdelazize Boutefliky s Jamesem Bakerem ujistilo USA, že nemá nic proti „třetí cestě“. Bouteflikovo prohlášení vyvolalo vlnu nevole v alžírském nezávislém tisku, který požadoval, aby Boute-

První a druhý Bakerův plán

V roce 2001 byl představen plán zvláštního vyslance pro Západní Saharu Jamese Bakera, který znamenal potvrzení mezinárodní rezignace na uspořádání plebiscitu a navrhl vytvoření saharské autonomie.²⁰ Hlavní bod Bakerova plánu spočíval ve vytvoření přechodné saharské autonomie s právy na samostatné rozhodování v otázkách vlastního rozpočtu, daní, vnitřní bezpečnosti, vzdělání, kultury, přírodních zdrojů a rybolovu. Závislou měla být Sahara na Maroku v oblasti národní bezpečnosti, obrany a v zahraničních záležitostech, včetně uzavírání mezinárodních smluv.²¹ První Bakerův plán předpokládal konání voleb do národního shromáždění a vytvoření autonomní vlády. Všechny zákony přijaté shromážděním, tak jako všechna rozhodnutí saharských soudů, musela respektovat a být v souladu s ústavou marockého království (Security Council Report S/2001/613). Takováto autonomie měla fungovat pět let a po vypršení této lhůty bylo naplánováno referendum. Navrhovaný plebiscit by však byl pouhým potvrzením saharské příslušnosti k marockému státu, neboť právo volit měli mít kromě voličů zaregistrovaných na seznamech MINURSA i Maročané žijící na teritoriu Sahary déle než jeden rok.²² První Bakerův plán byl nepřijatelný nejen pro Polisario a Alžírsko, ale i pro Radu bezpečnosti OSN, která rezolucí 1429 vyjádřila podporu jen takovým řešením, která respektují princip sebeurčení Saharawinců (Security Council S/RES/1429).

V červnu 2003 představil James Baker upravenou verzi svého prvního plánu. Tento návrh byl v podstatě opakováním tzv. třetí cesty, ale obsahoval několik změn, jež zajistily podporu ze strany Alžírsko, které k těmto postojům přimělo i Frontu Polisario. Stupeň autonomie v pětiletém přechodném období byl zesílen a zahrnoval lepší garance proti marockému vměšování. Rozdělení kompetencí mezi saharskou správou a marockou autoritou odpovídalo prvnímu plánu, ovšem všechny zákony a nařízení saharské správy se již nemusely řídit marockou ústavou, nýbrž mezinárodně uznávanými standardy lidských práv

flika jednoznačně podpořil právo Saharawinců na sebeurčení (Zoubir, Beabdallah-Gambier 2003: 3).

²⁰ Na jedenáctém sjezdu Polisaria jeden ze základajících členů Fronty Mahyub Saleh k stávajícímu stavu prohlásil: „*Současná situace, která není ani válkou ani mírem, je smrtelně nebezpečná pro náš lid ... pro nás by byla autonomie sebevraždou*“ (<http://boards1.melodysoft.com/app?ID=asps80&msg=5577>).

²¹ Západní Sahara měla dále převzít marockou vlajku, měnu, cla a poštovní a telekomunikační systém (Security Council Report S/2001/613).

²² Mnozí pozorovatelé soudili, že Bakerův návrh měl zaručit a ochránit zájmy dvou hlavních marockých spojenců, Francie a USA. V říjnu 2001 Maroko podepsalo dvě smlouvy s naftařskými společnostmi, americkou Kerr-McGee, která získala koncese na průzkum 110 000 km² na severu Západní Sahary, a francouzskou TotalFinaElf, jež získala 115 tisíc km² na jihu Sahary. Touto smlouvou Maroko rozdělilo téměř celé teritorium Západní Sahary.

(Security Council S/2003/565). Po uplynutí tranzitivní etapy měli voliči v rámci lidového hlasování právo volit mezi nezávislostí, připojením k Maroku, či autonomií v rámci Marockého království.

V přechodném období mělo právo hlasovat o správě náležet pouze Sahara-wincům. Ovšem po vypršení pětileté tranzitivní fáze by do elektorátu pro referendum byli zahrnuti nejen voliči zaregistrovaní misí MINURSO, ale také saharští utečenci žijící v uprchlických táborech v okolních zemích, a dále i Maročané, kteří souvisle pobývají na území Sahary od 30. prosince 1999.²³ Na první pohled by měl poměr elektorátu vyhovovat marocké straně, jenže Maroko se velmi obávalo toho, že mnoho uprchlíků disponujících volebním právem nebylo zapsáno na sčítací listině OSN, což by mohlo zcela zvrátit poměr voličů. Takto navržený plebiscit stál v protikladu k závěru soudního tribunálu v Haagu, který konstatoval, že právo rozhodovat o budoucnosti teritoria náleží výhradně původnímu obyvatelstvu.

Ačkoliv se Bakerův plán zdál na první pohled příznivější pro Maroko, bylo to naopak Polisario, které ho akceptovalo a dostalo se tak blíže k USA, jež druhý Bakerův plán plně podpořily. Zástupce Polisaria na půdě OSN Ahmed Boukhari otevřeně přiznal, že nový návrh je pro Saharawince velmi riskantní. Nicméně Boukhari dodal: „*Jsmo ve slabší pozici, tudíž po nás stále budou chtít kompromisy bez ohledu na právo*“ (Williams, Zunes 2003: 3). Důvodem přijetí druhého Bakerova plánu Frontou Polisario byla zřejmě výrazná podpora plánu ze strany USA a také úvaha o tom, že Maroko plán nepřijme a Polisario i Alžírsko tak získají vyšší kredit na mezinárodním poli. Rovněž Rada bezpečnosti, i přes odpor Francie, vyslovila svou rezolucí 1495 plnou podporu Bakerovu druhému plánu (Security Council S/RES/1495).

Maroko opakovaně odmítlo druhý Bakerův plán.²⁴ Důvody odporu monarchie lze hledat jak v souvislostech mezinárodních, tak interních. Na mezinárodní scéně došlo v době irácké krize ke sblížení USA se Španělskem²⁵ a k naprostému rozkolu ve vztazích USA a Francie. Proti sobě tak byli postaveni dva hlavní podporovatelé marocké politiky. Ovšem podstatnější než mezinárodní politika je domácí marocká scéna. Po nástupu Mohameda VI. na trůn (1999) se v Maroku rozpoutala ekonomická, sociální a politická krize.

²³ Po sečtení všech tří listin obsahujících oprávněné voliče (dle druhého Bakerova plánu) je možné dojít k následujícímu výsledku. K referendu se kvalifikovalo na 189 000 lidí, z nichž zhruba 86 000 byli Saharawinci (45 %) a 103 000 Maročané (55 %) (Ruiz Miguel 2003: 17).

²⁴ V lednu a v září 2004 Maroko vydalo prohlášení, ve kterých potvrdilo svůj odmítavý postoj k možné nezávislosti Sahary a požadovalo jako podmínku pro přijetí plánu zrušení této možnosti při lidovém plebiscitu (Canales 2004).

²⁵ Toto sblížení trvalo do španělských parlamentních voleb konaných v polovině března 2004, kdy se k moci dostala Španělská socialistická a dělnická strana (PSOE).

V takovéto situaci by ztráta Západní Sahary, nebo pouhé připuštění této alternativy, mohla být chápána jako slabost dynastie a celého režimu. Další „hrozba“ druhého Bakerova plánu číhala v zavedení zcela demokratického a decentralizovaného systému v období pětileté tranzice, což by mohlo vést k aktivizaci demokraticky smýšlejících marockých politiků.

Zhodnocení působení OSN v dekolonizačním procesu na Západní Saahaře

OSN se na počátku konfliktu ve svých rezolucích jednoznačně postavila na stranu anektovaného území Západní Sahary a práva Saharawinců na svobodný plebiscit.²⁶ Nicméně ani jednou za třicet let trvání konfliktu nebyla OSN schopna přijmout nástroje podle kapitoly VII Charty OSN, které zahrnují závazné donucovací opatření k udržení či nastolení míru. Maroko mělo od Zeleného pochodu v roce 1975 dostatečný prostor k vedení války a po ukončení válečného střetu i pro manévrování při práci Identifikační komise OSN a blokování celého mírového procesu. V době studené války se v tomto konfliktu pochopitelně odrážel také ideový střet, kdy na jedné straně nalezneme levicovou Frontu Polisario, opírající se o stejně zaměřenou alžírskou vládu²⁷ podporovanou SSSR, na straně druhé pak stálo Maroko se západními spojenci, zejména Francií a USA. Po ukončení studené války se geopolitické poměry změnilly i v tomto cípu Afriky, nicméně ani 90. léta 20. století a odblokování mezinárodního systému nepřineslo definitivní řešení západosaharského konfliktu.

Jmenováním Jamese Bakera osobním vyslancem Kofi Annana pro otázku Západní Sahary se aktivita OSN zvýšila, nicméně otázkou zůstává, jak účinná řešení byla navrhována a zda vůbec korespondovala s mezinárodním právem. Připomeňme rozpor mezi posudkem haagského tribunálu a navrhovaným referendem v rámci druhého Bakerova plánu. Po letech intenzivního, ale ve výsledcích neplodného jednání a hledání oboustranně přijatelného řešení, dal James Baker najevo osobní zklamání svou demisí.²⁸

²⁶ V roce 1979 přijalo Valné shromáždění OSN rezoluci 34/37, která potvrzuje právo Saharawinců na sebeurčení a označuje boj za tento cíl jako legitimní, požaduje stažení marockých jednotek a uznává hnutí Polisario jako reprezentanta lidu Západní Sahary. Question of Western Sahara. General Assembly, 34th Session, A/RES/34/37, 21 November 1979.

²⁷ V Alžírsku byl po získání nezávislosti (1962) vytvořen monopartijní systém a moci se ujala levicová Fronta národního osvobození (FLN). Po vojenském vnitrostranickém převratu v roce 1965 se prezidentem stal Houari Boumédiène (vládl do roku 1978), který započal cestu sblížení se SSSR.

²⁸ James Baker podal demisi v červnu 2004. Na jeho místo byl jmenován nejprve peruánský politik a diplomat Alvaro de Soto, který v letech 1999 až 2004 působil ve funkci zvláštního poradce gene-

Pokud zhodnotíme osm hlavních oblastí, ve kterých má mise MINURSO působit, pak lze konstatovat následující fakta. V prvním až třetím bodě, které zavazovaly MINURSO k monitorování příměří a dohledu nad redukcí vojenských jednotek, byla mise poměrně úspěšná. Příměří je dodržováno a nedochází k výraznějším ozbrojeným střetům mezi oběma zneprátenými stranami. V současné době je návrat k válce velmi nepravděpodobný, a to zejména z důvodů jasné technologické převahy Maroka²⁹ a kvůli obrovskému tlaku Alžírsko na Frontu Polisario.³⁰

Ve čtvrtém až šestém bodě, jež kladly misi za úkol zajištění propuštění všech západosaharských politických vězňů a zadržovaných, dále dohled nad vzájemnou výměnou válečných zajatců a implementaci repatričního programu, můžeme činnost MINURSA zhodnotit jako částečně úspěšnou, přičemž došlo alespoň ke snížení počtu vězňů protivníků. Je odhadováno, že v roce 1997 se nacházelo 1 900 marockých vězňů na území kontrolovaném Polisariem a zhruba 200 Saharawinců v marockých věznicích (nepočítáme-li pohřešované Saharawince). V roce 2000 podle údajů Červeného kříže bylo stále drženo v zajetí kolem 1480 Maročanů, z nichž zhruba 840 pobývalo ve vězení déle než dvacet let. V následujících letech docházelo k časté vzájemné výměně i jednostranné repatrici vězňů. V roce 2003 propustilo Polisario celkem 634 Maročanů. V lednu 2004 pak Maroko dalo svobodu dvanácti významným politickým vězňům, mezi nimiž byl i Ali Salem Tamek, jeden ze symbolů boje za západosaharská práva. Ze strany Polisaria došlo k rozhodnutí o velkém propuštění 100 válečných vězňů 13. února 2004. Podle zdrojů Fronty Polisario bylo celkově propuštěno již 1743 Maročanů, zatímco Maroko vězni stále 150 bojovníků Polisaria a více než 500 saharských civilistů je pohřešováno.³¹

Šedý bod mise MINURSO pojednává o procesu identifikace a registrace způsobilých voličů. V rámci mise fungovala do března 2004 Identifikační komise (IDC), jejímž hlavním úkolem bylo prověřit identitu desetitisíců údajných Saharawinců, které Maroko usilovalo inkorporovat do voličských seznamů. Komise nakonec skutečně vytvořila po mnohaleté velmi obtížné práci seznam způsobilých voličů, nicméně tento seznam nebyl akceptován Marokem, které odmítlo přistoupit na konání plebiscitu za takovýchto podmínek. Poslední, osmý bod mise se vztahuje k organizaci a zajištění provedení svobodného refe-

rálního tajemníka OSN pro Kypr. Poté byl Alvaro de Soto vystřídán holandským diplomatem Peterem van Walsumem.

²⁹ Maroko výrazně přezbrojilo a zmodernizovalo svoji armádu, například obnovilo své letectvo koupí dvaceti F-16. Takové armádě by Saharawinci nebyli schopni čelit (Ruiz Miguel b. d.: 2).

³⁰ Alžírsko neslo hlavní finanční tíhu válečného střetu mezi Polisariem a Marokem.

³¹ Podrobněji viz <http://www.spsrasd.info/sps-sl30204.html>

renda a vyhlášení jeho výsledků. Tento klíčový bod se MINURSO jednoznačně nepodařilo splnit a v nejbližší době se jeho realizace jeví velmi nereálně. Skutečností zůstává, že referendum bylo již dvanáctkrát odloženo.

Na základě rezoluce 1675 Rady bezpečnosti OSN z dubna 2006 byl prodloužen mandát mise MINURSO do 31. října 2006. Rada bezpečnosti tak navázala na svůj již zaběhaný rituál prodlužování mandátu MINURSA. Realitou zůstává, že celkové náklady na tuto misi, jež v současné době čítá 213 uniformovaných členů, 123 civilních příslušníků a 115 domorodých členů, činí zhruba 600 milionů USD.³²

Jedním z pozitiv fungování mise OSN je rozběhnutí programu *Confidence building measures* (Opatření pro budování důvěry), který je veden pod patronací UNHCR a MINURSO zajišťuje zejména administrativní, technickou a logistickou pomoc při jeho realizaci. Mezi hlavní cíle tohoto programu patří snaha usnadnit kontakt mezi saharawinskými komunitami žijícími na Západní Saharě a Saharawinci přežívajícími v uprchlických táborech v oblasti alžírského Tindufu. Program se opírá o 4 hlavní body: 1. zajišťování a výměnu rodinných návštěv; 2. poskytování bezplatné telefonní linky mezi uprchlickými tábory a západosaharskými městy; 3. pořádání seminářů na nepolitická témata a 4. poskytování bezplatných poštovních služeb mezi oběma oddělenými komunitami. V současné době dobře fungují pouze výměnné návštěvy a bezplatné telefonní spojení, ostatní úkoly čekají na svou realizaci.³³

V případě angažování ostatních mezinárodních organizací je vhodné zmínit zejména roli Organizace africké jednoty (OAJ), respektive Africké unie (AU), která patří od počátku k podpůrcům práva západosaharského lidu na sebeurčení a národní nezávislost. Postoj této organizace vychází z článku 2 Charty OAJ, který se týká boje za osvobození Afriky od všech forem kolonialismu.³⁴ OAJ se od začátku 80. let velmi aktivně zapojovala do snah o urovnání a vyřešení sporu. Tato organizace dokonce oficiálně přijala RASD za svého člena v roce 1984, což vyvolalo okamžitou reakci Maroka, které téhož roku na protest z této organizace vystoupilo. OAJ je také původním autorem Mírového plánu z roku 1991. Zcela opačný postoj než OAJ přijala většina států formujících Ligu arabských států (LAS). Vesměs se jedná o země, v nichž vládou konzervativní režimy, které diplomaticky i finančně podporují Maroko.³⁵ Oficiálně však žádná ze zemí LAS marockou anexi neuznala. Na druhé straně

³² Odhadovaný rozpočet na dalších 12 měsíců (od července 2006 do června 2007) činí 45 milionů USD. Podrobnější informace viz <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/minurso/facts.html>.

³³ Podrobněji viz <http://www.minurso.unlb.org/cbm.htm> (13. 8. 2006).

³⁴ Podrobněji viz <http://www.africa-union.org/home/Welcome.htm> (13. 8. 2006).

³⁵ Pokud by se Maroko muselo vzdát Západní Sahary, hrozila by destabilizace alavitské monarchie, což by mohlo mít negativní vliv na arabské tradiční režimy.

pět zemí ligy (Alžírsko, Libye, Mauretánie, Sýrie a Jemen) dokonce uznalo SADR jako nezávislý stát.

Budoucnost posledního afrického území, jehož dekolonizace se stále odkládá, je i na počátku 21. století velkou neznámou. Západosaharská otázka, jež je kvůli malému světovému zájmu nazývána konfliktem „druhé kategorie“, stále zůstává velkou ostudou mezinárodního společenství, které za celých třicet let nenalezlo dostatečné nástroje k definitivnímu a spravedlivému řešení. OSN bezpochyby nevyužila veškerých možností, které jí přináležejí, aby si vynutila realizaci rezolucí Rady bezpečnosti nařizujících provedení svobodného plebiscitu na území Západní Sahary. Kofi Annan na sklonku svého posledního funkčního období zaměřuje své úsilí zejména na snahu o zprostředkovávání přímých kontaktů mezi oběma zneprátelenými stranami. Otázkou však zůstává, jaký postoj k západosaharské otázce zaujme následovník současného generálního tajemníka OSN a zda Rada bezpečnosti bude dále ochotna prodloužit mandát mise MINURSO a financovat tak projekt, o jehož smyslu mnozí diplomaté čím dál tím hlasitěji pochybují.

Literatura

- Bárbulo, T. (2002). *La Historia Prohibida del Sáhara Español*. Barcelona: Destino.
- Barreñada, I. (b.d.). *El Referéndum sobre el Sahara Occidental. El Plan de Arreglo para el Sahra Occidental, un Camino Sembrado de Obstáculos*, <http://www.nodo50.org/csca/miscelanea/Sahara-6-01.doc>
- Canales, P. (2004). *Rabat Aceptará el Plan Baker si Bush se „Olvida“ de la Independencia del Sahara. La Razón digital, 16 de Enero*, http://www.larazon.es/ediciones/anteriores/2004-01-16/noticias/noti_int05.htm
- Ferrer Lloret, J. (2002). *La Aplicación del Principio de Autodeterminación de los Pueblos: Sahara Occidental y Timor Oriental*. Alicante: Universidad de Alicante.
- Ruiz Miguel, C. (b.d.). *La Independencia del Sáhara: Única Solución para la Estabilidad del Maghreb*, http://sahara_opinions.site.voila.fr/CRM204.02.htm
- Ruiz Miguel, C. (1995). *El Sahara Occidental y España: Historia, Política Derecho. Análisis Crítico de la Política Exterior Española*. Madrid: Dykinson.
- Ruiz Miguel, C. (2001). *El Conflicto del Sáhara Occidental. La Difícil Lucha por el Derecho*, <http://web.usc.es/~ruizmi/sdd.html>
- Ruiz Miguel, C. (2003). *El Largo Camino Jurídico y Político hacia el “Plan Baker II”: Estación de Término. Real Instituto Elcano de Estudios Internacionales y Estratégicos*, 10 de Octubre, <http://www.realinstitutoelcano.org/documentos/74.asp>
- Springerová, P. (2005). *Západní Sahara – příběh neukončené dekolonizace*. Politologická revue, roč. 11, č. 2, 40–61.
- Williams, I., Zunes, S. (2003). *Self Determination Struggle in the Western Sahara Continues to Challenge the UN*. Silver City, NM & Washington, DC: Foreign Policy in Focus, September 2003, <http://www.fpif.org/papers/sahara2003.html>
- Zoubir, Y. H., Beabdallah-Gambier, K. (2003). *Western Saharan Deadlock*. Middle East Report Online, Summer 2003, http://www.merip.org/mer/mer227/227_zoubir.html

Zunes, S. (1998). *Morocco and Western Sahara*. Foreign Policy in Focus, December 1998, <http://www.fpif.org/briefs/vol3/v3n42mor.html>

Prameny

International Court of Justice 1975. Western Sahara: Advisory Opinion of 16 October 1975,

<http://www.icj-cij.org/icjwww/idecisions/isummaries/isasummary751016.htm>

Question of Western Sahara. General Assembly, 34th Session, A/RES/34/37, 21 November 1979.

Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara. Security Council, S/2000/131, 17 February 2000.

Security Council, S/2001/613, 20 June 2001.

Security Council, S/RES/1429, 30 July 2002.

Security Council, S/2003/565, Annex II, 5 May 2003.

Security Council S/RES/1495, 31 July 2003.

Security Council S/RES/1570, 28 October 2004.

Internetové zdroje

<http://boards1.melodysoft.com/app?ID=asps80&msg=5577>

<http://www.africa-union.org/home/Welcome.htm>

<http://www.minurso.unlb.org/cbm.htm>

<http://www.spsrasd.info/sps-e270104murhonte.html>

<http://www.spsrasd.info/sps-s130204.html>

<http://www.un.org/Depts/dpko/missions/minurso/mandate.html>

<http://www.un.org/Depts/dpko/missions/minurso/facts.html>

<http://www.un.org/documents/ga/res/15/ares15.htm>

Summary

Long Hesitation of International Community in Western Sahara

This text deals with long and so far unsuccessful process of the last undecolonized territory in Africa that is Western Sahara. Decolonization of Western Sahara remains for the time being a significant unsettled issue of the International Community. The main aim of this contribution is to describe and analyze the role of the United Nations and MINURSO mission in this conflict. Decolonization of Western Sahara (1975-?) was transformed in course of the time into a military and diplomatic conflict between Morocco and Western Sahara. The conflict primarily relates to the rights of Sahrawis for their self-determination. Sahrawi–Moroccan conflict establishes basic questions of international law and reveals the attitude of individual participants with respect to their strategic interests.

The Peace Plan that ended the longtime bloodshed on the both sides was signed already in the beginning of the 1990s. However, the United Nations have not found sufficient instruments to enforce the realization of free plebiscite. Nowadays, the main task for United Nations and MINURSO mission is to help to find fair, lasting and definitive solution of this longstanding conflict.